

Pavel Kovář sedmdesátníkem?

Stále nemohu uvěřit tomu, že pro mne ještě pořád mladému a velmi aktivnímu prof. RNDr. Pavlu Kovářovi, CSc., bude 1. června 2022 již 70 let. Měla jsem to štěstí, že jsem ho blíže poznala při našich četných setkáních v akademickém světě, a vždy jsem si ho velmi vážila pro jeho radost a nadšení z poznávání, odpovědnost za vše, co dělal, společenskou angažovanost, službu vědecké obci, harmonický přístup k řešení problémů a v neposlední řadě pro jeho čestnost, laskavost a skromnost. Pavel byl vždy bohatá osobnost, muž více tváří, zapálený vědec i umělec, přírodovědec i humanista. Tyto stránky jsou v jeho osobě integrovány, dovoluji si je však trochu oddělit.

Přírodovědec, zejména geobotanik a vegetační a krajinný ekolog

Pavel projevoval zájem o přírodu, zoologii i botaniku již od dětských let. Dokonce na svatební cestě prováděl se svou manželkou Marcelou biologická pozorování mravenišť pro výzkum vlivu terestrických mravenců na luční vegetaci ve Slovenském rudohoří (Živa 2012, 5: XCIII–XCIX). Po ukončení studia biologie na Přírodovědecké fakultě Univerzity Karlovy v Praze r. 1975 byl Pavel zaměstnán v tehdejší Československé akademii věd, napřed v Ústavu krajinné ekologie, kde se věnoval fytoecologickému výzkumu, užití vegetačních map v územním plánování nebo transportu znečištění z ovzduší přes vegetaci do potravinových řetězců. Později přešel do Botanického ústavu, kde studoval vztah plevelů a půdních plodin a mířil již k ověřovacím experimentům. Přišla však Sametová revoluce a Pavel byl požádán kolegyněmi z katedry botaniky PřF UK, např. Jiřinou Slavíkovou, aby pomohl na katedře udržet a povznést geobotaniku, které v době normalizace po politicky vynuceném odchodu Jana Jeníka a Jarmily Kubíkové hrozila likvidace. Pavel tuto výzvu v r. 1990 odpovědně přijal, stal se

1 Helena Illnerová s Pavlem Kovářem během předávání cen Živy ve vile Lanna 23. května 2022. Foto J. Plavec, SSČ AV ČR
2 Z exkurze Přírodovědecké fakulty UK k přednášce Vegetace ČR do Českého středohoří. Foto J. Prach

vedoucím geobotaniky, v r. 2000 vedoucím katedry botaniky a v letech 2003–09 byl po dvě funkční období děkanem samotné Přírodovědecké fakulty UK.

Tak jako byl v začátcích ovlivňován osobnostmi svého oboru, např. již zmíněnými J. Jeníkem a J. Kubíkovou, i Janem (Honym) Květem nebo skupinou brněnských botaniků propagujících ekologii obnovy vedenou Mílenou Rychnovskou, sám se postupně stával tím, kdo významně ovlivňuje další badatele a studenty. V r. 2000 spoluzaložil Českou společnost pro ekologii krajiny, odnož Mezinárodní společnosti pro ekologii krajiny (IALE,

International Association of Landscape Ecology) a stal se jejím prvním předsedou. V r. 2010 se stal i prezidentem konference IALE. V letech 1995–2003 sloužil jako místopředseda Národního komitétu Programu UNESCO MaB (Man and Biosphere).

Pavel učil na katedře botaniky převážně kurzy ekosystémové a krajinné ekologie, geobotaniky nebo ekologické botaniky či vegetace střední Evropy. Pod jeho vedením vzniklo mnoho diplomových i doktorských prací. Pro studenty organizoval nesčetně terénních exkurzí a spolupracoval také s kolegy v zahraničí, v Africe v Alžírsku a Egyptě, v Jižní Americe v Ekvádoru i v Evropě ve Finsku, Velké Británii, Dánsku nebo v rumunském Banátu. V Ekvádoru se např. zúčastnil výzkumu vegetačního vývoje na sopečných substrátech v Andách. Toto toulání přírodou, byť pracovní, jsem vždy bio-ekologům trochu záviděla. A Pavel se toulavými botami vyznačoval. Výsledky četných terénních bádání pak se spolupracovníky publikoval ve více než 150 vědeckých pracích v mezinárodních časopisech, sbornících nebo monografiích.

Popularizátor vědy

Pavel měl velké porozumění pro část veřejnosti, která se zajímá o nové poznatky obdobně jako vědci a ráda si tvoří vlastní úsudek na některé, zejména ekologické problémy. A tomuto zájmu rád vyhovoval. Publikoval přes 250 popularizačních článků, o problémech bio-ekologie mluvil do rozhlasu i televize. V letech 2004–10 byl prezidentem mezinárodního festivalu Ekofilm, nejstaršího festivalu dokumentárních filmů zaměřených na problematiku životního prostředí a kulturního a přírodního dědictví. Od r. 1993 je členem redakční rady Živy, kterou založil již r. 1853 Jan Evangelista Purkyně. Po celých dlouhých 11 let (1997–2008) byl předsedou redakční rady a nadále v ní aktivně působí. Sám v Živě publikoval od r. 1976 a do dnešního dne přispěl téměř 180 články, recenzemi knih, výročními medailony i vzpomínkami. V r. 2018 mu redakční rada udělila Cenu Antonína Friče za významné přispění k rozvoji časopisu. O dva roky později připravil koncepci monotematického čísla

o krajině. Za své velké zásluhy o popularizaci vědních poznatků dostal r. 2009 od Akademie věd ČR čestnou medaili Vojtěcha Náprstka (blíže Živa 2009, 3: XXXIII).

Vědní politik a archivář

Pavel patřil k jedněm z prvních vědců v naší zemi, kteří pochopili význam péče o zdravé životní prostředí a krajinnou ekologii. V r. 1988 byl účastníkem zakládající schůze Společnosti pro trvale udržitelný život (STUŽ), organizované Josefem Vavrouškem. Za Českou republiku koordinoval náš podíl ve společném projektu 14 evropských zemí ProHab, z něhož vzešel systém klasifikace ekotopů pro monitorování krajiny v Evropské unii. Byl členem expertních sborů několika ministrů životního prostředí v ČR.

A literárně zaznamenal vývoj věd nebo spíše vědců v českých zemích. V rozhovoru s nimi okolo listopadu 1989, v knize Klíčová slova – 1989 (Oftis 2007), zachytil poselství této doby a hodnoty, které vyznávali. S Josefem Vavrouškem, který organizoval v naší zemi nezávislé ekologické hnutí a později se stal ministrem Federální vlády a předsedou Federálního výboru pro životní prostředí, hledali, jak zabránit ničení životního prostředí. A s Bedřichem Moldanem, místopředsedou Ekologické sekce Československé biologické sekce a pozdějším ministrem životního prostředí a ředitelem Centra pro životní prostředí UK, hledali odpovědnost vědců za vlastní domov. Téma odpovědnosti bylo vždy Pavlovi velmi blízké. Kromě dalších vědců však v knize se svými listopadovými pohledy vystupují i lidé z kulturní scény jako např. magistra farmacie, krkonošská spisovatelka a povídkářka Marie Kubátová. V tom se Pavel projevuje již nejen jako vědec, ale i jako literát. Jací jsme tehdy byli a jací jsme dnes.

Vývoji polistopadové vědy se Pavel důsledně věnuje ještě v jiné knize rozhovorů, a to se třemi polistopadovými děkany Přírodovědecké fakulty UK a s dvěma předsedy a jednou předsedkyní Akademie věd ČR. Kniha Věda v Čechách po 20 letech (ve spirále, nebo na kruháci?), Academia 2010) diskutuje lepší a horší stránky správy v oblasti výzkumu u nás po r. 1989. Ukazuje také leckdy nepřilíživě tolerantní soužití univerzitního a neuniverzitního výzkumu. A právě harmonické osobnosti jako Pavel byly schopny propojovat oba typy výzkumu a chápání jejich komplementaritu. Myslím, že kniha by mohla jednou

3 Banát (2011). Foto J. Vojta

4 Se studenty na odkališti bývalých Manganrudných a kyzových závodů Chvalčovic. Foto J. Prach

5 Karolinum (2009).

Z archivu Univerzity Karlovy

posloužit historikům české vědy v bádání o tomto období.

Literát a humanista

Ze všeho výše řečeného plyne, že Pavel není úzce zaměřen jen na svou vědu, ale je současně myslitelem, společensky angažovaným člověkem a literátem. Však také v r. 1989 spoluzakládal Klub spisovatelů nestraníků a stal se též členem Obce spisovatelů. Psal prózu i poezii. Z poezie zmíním jen jeho sbírku Radost z chůze. Tu musely jeho toulavé boty dozajista mít a jistě ji mají i všichni milovníci přírody. V části sbírky nazvané Ekologické hodiny se nalézá i báseň Pytlácká s věnováním Pro Tichou Orlici. Dovolím si z ní ocitovat dva nepřiléhající verše:

„Až smutkům ztěžkne břich,
až slehnou...
vrať lásko pstruží hřích.
A povídej si se mnou...“

Až zmizím napořád,
až jednou...
má lásko, změň svůj řád
a vystup z břehů se mnou.“

V básni je cítit hluboký Pavlův vztah k údolí Orlice, kde vyrostl. K českomoravskému mezihorí, jak on sám tento kraj nazývá. A tento vztah se odráží i ve vzpomínkách na dětství v knize Koleje vpředu, koleje vzadu (dům, který nosím v sobě, Oftis 2018). Pavel v ní popisuje prvních 10 let svého života v historické budově nádraží v Ústí nad Orlicí, mezi dvěma tratěmi, pražskou a kyšperskou (letohradskou), „kde se spojovala hnědá voda Tiché Orlice a zelenavá voda Třebovky“. Píše o dalších železničářských rodinách, které tam spolu s jeho rodinou bydlely, o jejich dětech, s nimiž si hrával, o vřelosti rodinného kruhu i dalších lidí, kteří tam žili. Právě na venkově, blízko řeky, byl zasvěcován tatínkem a dědečkem do tajů přírody, tam se rodila jeho láska ke kraji i k biologii. A zůstal jí věrný i po přestěhování celé rodiny do České Třebové. Tato útlá a laskavá knížka vyšla v r. 2015. V led-

nu 2016 jsem byla v Mariánských Lázních na doléčení po třetí operaci kyčle a vzpomínám si, jak jsem se vždy těšila na suchou léčbu v pytlí naplněném oxidem uhličitým. Mohla jsem si v něm v klidu číst a užívat si jemnou Pavlovu knížku.

Závěr

Milý Pavle, dovol mi, abych ti poděkovala za vše, co jsi udělal pro geobotaniku, krajinnou ekologii a vůbec vědu v naší zemi, za angažovanost ve společenských problémech i za tvůj humánní a laskavý přístup k lidem. A osobně ti děkuji za přátelské a podnětné rozhovory, které nakonec vedly k naší společné knížce Čas pro světlo. Přeji ti upřímně, aby ti stále vydržela radost z chůze, rodiny, přátel, botaniky a vůbec přírody a aby tě tvé toulavé boty zase zanesly na ta nejhezčí místa. Ještě mnoho krásných let!

**Milému Pavlovi vše nejlepší
k narozeninám přeje i redakce
Purkyňovy Živy.**

